

Pretoria Se Eerste Munisipale Kantoor

deur A. C. KOTTERER
in 'n onderhoud met
H. P. H. BEHRENS
Stedelike Skakelbeampte

Ek het in 1896 saam met my ouers van Nederland gekom. Kort na my aankoms is ek na die Bultskool wat in die gebied van die huidige Spoorwegreserwe gestaan het, waar ek tot die einde van Maart 1898 gebly het. Daarna het ek by die Stadsraad begin werk. Mnr. Lutz was die Stadsingenieur, mnr. T. Olie klerk van die Stadsingenieur en ek was die junior. Dit was die hele personeel.

Daar was 'n aantal inspekteurs wat met 'n aantal naturelle en sanitêre konstabels hulle werk gedoen het. Dit het hoofsaaklik in verband gestaan met die strate of die aanbou van watervore. Dan moes hulle ook op klagtes ingaan. Mnr. Sutherland was die sanitêre kontrakteur. Sy kantoor was op die hoek van Proes- en Kochstraat (Bosmanstraat).

Die heel eerste munisipale kantoor was een kamer in die Landdroskantoor en was op die hoek van Bosman- en Pretoriusstraat (noordoostelike hoek, tans die ou magistraatshof). Van die deur in Pretoriusstraat het 'n mens met die gang afgeloop en vanuit die kantoor het 'n mens op Bosmanstraat uitgekyk. Dit was die sesde of die sewende venster aan die westekant van die gebou, vanaf Pretoriusstraat getel. Hier het ons gebly tot die eerste helfte van 1899 toe ons na Kerkstraat getrek het. Ek het altesaam vier jaar gewerk, vanaf 1 April 1898 tot 20 April 1902 toe ek ontslaan is.

Die lede van die Tydelike Stadsbestuur wat deur die Boereregering aangestel is, was W. E. Wilson, K. van Rysse (Publieke Werke), P. van der Byl, E. F. Bourke en sy broer wat die besigheid gehad het in Van der Waltstraat (waar nou die saadhandelaar, Commercial General Agency is), E. P. A. Meintjes, Karel Rood, dr. Messum, mnr. Bosch, eerste Staatsklerk van die Republiek, was die sekretaris en mnr. T. N. de Villiers wat op Rus in Urbe gewoon het, was die voorsitter van die Tydelike Stadsbestuur.

Van hierdie lede het ek ook nog in die bestuur gebly na die Engelse besetting maar ek kan my nie meer so goed herinner wie nie.

Met die uitbreek van die Tweede Vryheidsoorlog in 1899 - was die munisipale kantoor in Kerkstraat 155, waar tans Edworks se winkel is. Regs van die ingang was die Stadsklerk se kantoor en links dié van die

Burgemeester. Agter was die saal waarin die Raad onder voorsitterskap van mnr. Potgieter vergader het.

Mnr. Potgieter was kruppel in een been. Hy was 'n boer met 'n groot plaas naby Warmbad.

Die Stadsraad se bevoegdheids was baie beperk. Hy kon feitlik net personeel aanstel en verder niks doen nie.

Die Stadsingenieur se afdeling was op die tweede verdieping. Mnr. Ysebrand was Stadsklerk, mnr. Maarseveen was die sanitêre klerk, en 'n mnr. Simon Pieter Malherbe was klerk by die Stadsklerk. Mnr. Olie was toe klerk by mnr. Karlson wat Stadsingenieur was. Mnr. Lutz was al weg toe ons hierdie gebou betrek het.

My salaris was £6 per maand. Toe die oorlog uitbreek, moes almal iets van hulle salaris afgee. Ek moes 10 persent afstaan omdat ek 'n vrygesel was.

Met die uitbreek van die oorlog het feitlik die hele personeel op kommando gegaan en toe die Engelse Pretoria beset het, was net ek, mnr. Karlson ('n Sweed), mnre. Westmaas, Van der Ben en Olie nog in Pretoria. Mnr. Ysebrand is kort daarna gevangene geneem.

Met die aankoms van die Engelse het mnr. Potgieter, mnr. Karlson, mnr. Westmaas en ek by die kantoor op generaal Maxwell gewag. Op 6 Junie 1900, tussen 9.30 en 10 v.m., het die generaal daar aangekom, met mnre. Potgieter en Karlson kennis gemaak en die kantoor in besit geneem. Daar was sowat £500 aan uitstaande salarisse in die brandkas wat ek aan hulle moes oorhandig.

Daarna is ek gevra of ek vir ses weke diens sou aanvaar. Ek was beïrd om dit te doen en generaal Maxwell het gesê dat ek die pos sal behou totdat 'n stadsklerk aangestel is. Hy het die geld wat in die kantoor was en die sleutels aan my oorhandig en gesê dat ek daarvoor verantwoordelik sou wees. Mnr. Karlson en ek het in die kantoor gebly. 'n Rukkie later is mnr. Maritz as waarnemende Stadsklerk aangestel.

Nog in die oorlog het die kantoor te klein geword en toe het ons verhuis na die boonste (tweede) verdieping van Savelkoul se gebou, oorkant waar hy nou geleë is (d.w.s. na die suid-oostelike hoek by die kruising van Pretorius- en Paul Krugerstraat). Daar was 'n groot kantoor en die personeel het vinnig gegroei. Later aan is mnr. R. K. Loveday as Burgemeester aangestel en mnr. John S. Reesema as Stadsklerk. Omdat ek nie Engels geken het nie moes ek die werk van 'n bode doen maar ek is deur mnr. Karlson aangestel om kopieë van kaarte te maak.

Teen die einde van 1901 het ek 'n brief gekry dat my dienste vanaf 1 Februarie 1902 nie meer benodig sou wees nie maar indien ek aansoek sou doen en die eed van getrouheid sou aflê, sou hierdie besluit in heroorgewig geneem word. Hulle kon egter niemand anders kry om my werk te doen nie en so het ek aangebly. Op 21 April het mnr. Loveday my gevra hoekom ek dan nog geen aansoek vir aanstelling gedoen het nie.

„So 'n aansoek sal u nooit kry nie”, het ek geantwoord.

„Hoekom nie?”

„Omdat ek nie die eed van getrouheid wil aflê nie. Ek het nie aan 'n verraaier se bors gesuig nie”.

„Wie is 'n verraaier?” wou mnr. Loveday weet.

„Jy, jy is 'n oud-L.V.”, was my antwoord.

Hy het gesê hy voel lus om my oor sy knie te trek en 'n goeie pak slae te gee vir my brutaliteit, maar ek het hom vertel dat as hy dit doen hy seker in die hospitaal sou beland as ek met hom klaar is want toe was ek regtig kwaad. Hy het my net 'n bietjie aangekyk en toe vir my gesê om die kantoor te verlaat omdat ek onmiddellik ontslaan sou word.

Voor die gebou in Kerkstraat het nooit 'n vlag—nòg die Vierkleur nòg 'n Union Jack—gewapper nie.

Die voorsitter van die Eerste Tydelike Stadsbestuur, mnr. T. N. de Villiers, het op Rus in Urbé gewoon.

Waar nou die kafee Riché, (suid-westelike hoek van Kerkstraat en Kerkplein) is, was eers die „Horse-Shoe Bar” met 'n grasdak. Waar tans die Nederlandse Bank op Kerkplein staan, was 'n oop stuk grond. Hoër op was „His Majesty's”-teater met „The Coffin” en Rex se bar. Daarvoor het twee eikebome gestaan waar vendusies van vaste eiendomme gehou is.

'n Mark is op die noordoostelike kant van Kerkplein op Saterdagoggende gehou. Cuthbert se winkel was voorheen 'n lang gebou met een verdieping. Waar Barclay's Bank nou staan, was voorheen die „Carlton Bar”. Waar die Mutual- en Reserwebankgebou tans staan, was daar geboutjies waaronder 'n teekamer en 'n fietswinkel. Agter hulle het Fillis se sirkus sy vertonings gegee. Dit was voor Pagel se dae.

Op die hoek van Minnaar- en Paul Krugerstraat was eers die Ned. Herv. kerk en op die hoek van Visagie- en Paul Krugerstraat was die pastorie—ds. Goddefroy. Die kerk is later in die Tivoli-teater verander. Tussen die kerk en die pastorie was twee huise.

Tussen Markstraat (Paul Krugerstraat) en Kochstraat (Bosmanstraat) waar baie enkelkamers vir vrygeselle, meesal Z.A.S.M. mense was, was as „Heerengracht” bekend omdat daar 'n breë watervoor voor die kamers geloop het.

In Visagiestraat, langs (wes van) die huidige Voortrekkergedenksaal, was generaal Piet Joubert se woning.

Tavenue-bar was waar tans „Maritime House” staan. Daaragter het die blaasorkes op twee dae in die week geoefen. A. Morrison was die dirigent. Hulle het vir die laaste keer by die begrafnis van generaal Joubert opgetree maar voor die tyd het hulle gereeld uitvoerings in Burgerspark gegee.

Waar tans die Transvaal-Museum staan, was die Regering se voorrade-afdeling. Dit was 'n groot gebou waar op 31 Mei 1900 plundersaars geplunder het en groot hoeveelhede koffie en suiker verkry het.